

Uit de historie van het kolfspel

(door J. A. BRONGERS)

„Das Alte stürzt,
Es ändert sich die Zeit“
(Schiller)

De krasse, ruim tachtig-jarige Dr. G. C. van Balen Blanken, strijder gedurende meer dan vijftig jaar voor het behoud van het kolven, zooals wij hem voor zijn woning te Bovenkarspel kieken.

Het kolven: een voorlooper van golf

„En laat de redactie vooral niet vergeten aandacht te wijden aan het oud-vaderlandsche kolven, waaruit het golfspel is voortgekomen,” lezen we in het Alg. Handelsblad, in een aankondiging van het eerste nummer van „Golf”, nu drie jaar geleden. Wij hebben dezen raad, waarin wij ir. A. Heldring, den kortelings overleden directeur van het Alg. Hbld. en o.m. één der oprichters van het Ned. Golf Comité meenden te herkennen, gaarne opgevolgd en reeds enkele malen in vorige jaargangen aandacht besteed aan het kolven, het oude Hollandsche spel, dat zoozeer de belangstelling van onze voorouders had en dat in zijn oervorm ongetwijfeld een voorlooper van golf is geweest.

Thans is er weer eens aanleiding enkele bijzonderheden van het kolven te vermelden, waar wij door de vriendelijkheid van één onzer abonné's in het bezit zijn gekomen van enkele interessante reproducties uit oude boeken, welke van het kolven een goeden indruk geven.

Temeer vestigen wij nog gaarne eens de aandacht op het oude kolven, omdat het een spel is dat de eeuwen heeft getrouweerd, doch thans dreigt

te verdwijnen. Van de huidige generatie kennen althans de ouderen het kolven nog. In West-Friesland en langs de Zaan en in Goes (als eenige plaats in het overige deel van ons land!) wordt het spel nog gespeeld en veelal met opgewektheid. Maar de jeugd wordt slechts sporadisch tot het spel getrokken.

Voetbal is alleen-zalig-makend geworden. Bovenkarspel, Grootebroek, ja Lutjebroek hebben tegenwoordig hun voetbalclubs, die veel belangrijker zijn voor de dorpsgemeenschap dan de kolfclubs.... Wanneer Jansen zijn doel heeft schoon gehouden of Pietersen een paar goals heeft gemaakt, dan zijn zij de helden, maar wanneer de kolver door kracht, behendigheid en juistheid van oog op de kolfbaan een serie van 50 of hooger met een paar schitterende „twaalven” heeft gemaakt, dan spreekt niemand er meer over.

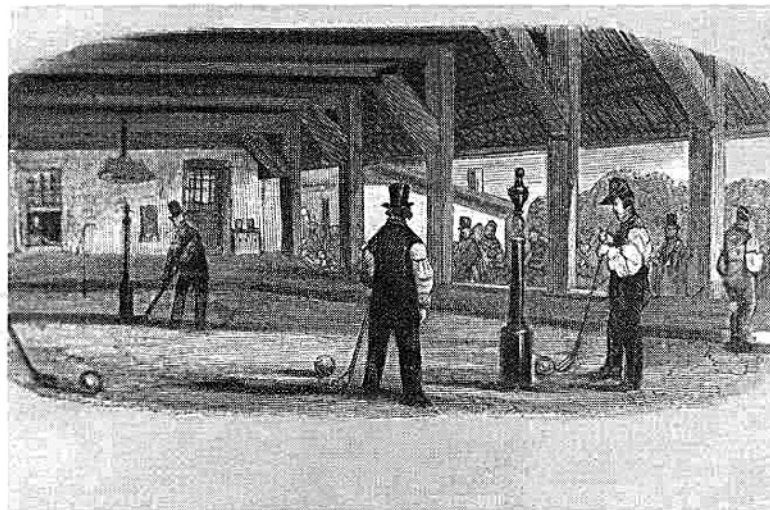
Een spel sterft uit

Zoo ligt de kolfbaan — achter den herberg — veelal verlaten. De gasten van den kastelein drinken hun glaasje bier en.... spelen een partij biljart. Zelfs het Russisch biljart en de automaten-spelen hebben er hun intrede gedaan en de welgedane dochters van den kastelein zijn op het biljart met de lichte queues vaardiger dan met de zware kolfstokken met koperen of ijzeren kop op de kolfbaan. De voetbal en de biljart: ze zijn de zwaarste concurrenten van het kolven, dat — we meenen niet te somber te zijn — zal verdwenen zijn vóór er vijftig jaar zijn verlopen.

Dit is onze indruk na een bezoek dat wij enkele jaren geleden — ter gelegenheid van het 50-jarig jubileum van den Ned. Kolfbond — aan het centrum van Kolfland mochten brengen en waarbij wij het voorrecht hadden gedurende enkele dagen als leidsman te hebben den voorzitter van den N.K.B., dr. G. C. van Balen Blanken, thans eerevoorzitter. Toen reeds diep in de 80 was hij niettemin de centrale figuur waaromheen zich het kolvers-gezelschap schaarde. Hij leerde ons de eerste slagen op de kolfbaan en sloeg den bal nog lustig mede, hij was één der eersten die 's morgens bij de voortzetting van het driedaagsch kolf-feest aanwezig was, nadat het 's avonds haast al te laat was geworden. Hij was daar als de begaafde spreker op het gemeentehuis (waar burgemeester Jo Schrijnder ontving, die thans den dokter is opgevolgd), hij sprak de openingsrede uit, die van stijl en inhoud zoo bijzonder boeide.

Hulde voor den „dokter”

Dr. van Balen Blanken — wij brengen deze noble figuur in het Westfriesche leven hier gaarne een eere-saluut voor het vele door hem verrichte werk! — heeft de leiding van den N.K.B. eigenlijk ongaarne overgegeven, nadat hij er een men

Een oud-Hollandsche overdekte kolfsbaan, achter den dorpskerk, waar de kolvers in hun Zondagsche kleedij en met de onafscheidelijke lange Goudsche pijp, hun partij kolven, terwijl het publiek in spanning toeziet.

scheneleeftijd voor gearbeid had, nadat hij als liefhebber van het spel, als beminnaar van het oude, als vechter voor het behoud van onze tradities had gestreden voor het vaderlandsche kolven. Hij wist dat 't kolfspel zijn langsten tijd gespeeld is. Zeker, de vriendenkring der kolvers bestaat nog hecht en sterk, maar steeds weer gaan er ouderen heen. ... Dan verdwijnt er weer eens een kolfsbaan hier, dan weer daar. En er komen geen nieuwe banen bij. Maar... is het eigenlijk een spel dat uitsterft, dat wij op het jaarlijksche kolffees in Grootebroek hebben medegemaakt? Daarvoor zijn toch eigenlijk onze herinneringen te onvergetelijk, daarvoor was er toch teveel leven een vroolijkheid, teveel belangstelling en te opgewekten strijd op de kolfsbaan. Honderden kolvers uit al die Westfriesche dorpen en stadjes, waar men nog weet wat kolven is, namen deel aan den nationalen wedstrijd. De gummi-ballen snorden over de baan. Goes speelde als eenige nog met schietten-ballen (de oude bal, waarmede men honderden jaren geleden ook speelde), welke tevoren op ouderwet-sche comfoors werden vóór-verwarmd....

Een wereldje op zichzelf die kolvers. Wij zouden er verhalen over kunnen schrijven. Twee tegen-over elkaar liggende café's, waarvan de één de wedstrijd en de ander het etentje kreeg. Een ker-

mis-in-miniatuur, een optocht der plaatselijke vereenigingen, dorps-rivaliteit van de goede soort, intensieve belangstelling der dorpelingen, die drie dagen lang hun werk schenen te vergeten en alleen voor het kolven leefden.

Kan zoo'n spel uitsterven? Het lijkt onmogelijk, maar de feiten spreken. Daarom wenschen wij burgemeester Schrijndersterkte toe in zijn taak om het uit folkloristisch oogpunt zoo interessante kolven, een voorlooper van een spel dat thans over geheel de wereld millioenen aanhangers bezit, voor ons land te behouden. Dit is ongetwijfeld „een kolfie naar zijn hand", waarbij wij hopen dat zijn weg zal zijn „zoo glad als een kolfsbaan" en dat hij na verrichten arbeid zal kunnen zeggen dat „hij gelukkig heeft gekolfd".

Groote verbreiding

Deze uitdrukkingen, die nog in onze spreektaal voortleven, bewijzen hoe het spel eenmaal het geheele volk heeft bereikt. Er zijn er nog talrijke meer en het spreekwoord:

„Die altijd oordeelt op de gis,

Hij slaat den bal vaak leelijk mis"

is eveneens aan het kolven ontleent. Hoe verbreid het kolven in ons land nog in de vorige eeuw was, moge blijken uit het feit dat omstreeks 1800 Amsterdam nog 77 kolfbanen bezat en er buit-

Hier zien we het kolven in de 17e eeuw, zooals Jan Luiken het in zijn werk „s Menschen Begin, Midden en Einde" afbeeldt. Het kolven wordt hierin, zinnebeeldig gezien, a.v. beschreven:

DE KOLF

Treft gij het stuk des levens wel,
Zoo wind gij 't allergrootste Spel.
Zo word de Kloot, (na 't Kinds behaagen,)
Van hier na 't oogmerk toe geslaagen:
Maar Wijsheid kolft zijn eigen Hert;
Op dat het uit gerustigheden,
Van 't aardse welzijn, hier beneden,
Na 't Hemels Doel gedreeven werd.

ten Amsterdam — in Amstelveen, Duivendrecht, Sloterdijk, Buiksloot, etc. — nog 139 banen waren te vinden. Rotterdam bezat er aan het begin van de vorige eeuw nog ruim vijftig, Leiden 30, Den Haag en omgeving 25.

En thans? In Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Leiden is er geen een meer!

Vroeger speelden de dorpeling, de eenvoudige handwerksman, de patriciër en de rijke koopman. Zij allen beoefenden het kolfspeel. Zooals een 19e eeuwsch schrijver zegt: „Ga en zie zelf, en zoo ge uw fatsoen en uwen stand in de maatschappij niet wilt benadeelen door in eene boerenherberg binnen te treden, welnu, rijd dan naar Dordrecht, waar de rijke kooplieden voorheen zulke fraaie kolfsbanen bouwden, in welke de heerlijke Rhijnwijn met ankers werd geschonken en men onder het kolven vierkante stukjes oude Hollandsche kaas met beschuit aanbod."

Weddenschappen

Het kolven ging veelal gepaard met weddenschappen. Er „stond" doorgaans heel wat op de partijen en in Rotterdam voelde in de 17e eeuw de magistraat zich geroepen tegen het kolven te

waarschuwen, omdat het de oorzaak van talrijke „bankroeten" bleek. Niet voor niets had de Rotterdamsche herberg „In den witten hond met den zwarten" het volgende gedicht op het uithangbord:

Liefhebbers, hier hangt kolf en bal,
Hagendeveld van Rotterdammers al,
Die kolven wil, komt hier ter stee,
Brenge d'ukations en ballen mee.

Kolfmakers — bekwame handwerkslieden die de kolfstokken maakten — vond men in bijna iedere stad en ook zij gaven van hun handwerk op uithangborden blijk. Zoo schrijft er één:

Looft God bovenal,
Hier verkoopt men
Kolf en bal.

Te Haarlem, bij de Zijlpoort, luidde het uithangbord eenigszins onsamenhangend als volgt:

Hier maakt men kolven puik en eël,
Kolft met plezier zonder krakeel,
Maak een pintje of een vaan,
Maar laat de boer zijn rapen staan.
Al is de winter koud en fel,
Wij slaan de bal al even wel.

Wij hopen in de vorenstaande regelen zoowel een vluchtig beeld te hebben gegeven van den huidige stand van het kolven als van de populariteit welke het spel in vroeger eeuwen hier genoot. Mogelijk is er later nog eens aanleiding op nieuw uit onze historische kolfnutties te putten.

Jo Schrijnder, de schilder-burgemeester van Grootebroek, thans voorzitter van den Ned. Kolfbond, maakte enkele jaren geleden deze pastel van een kolver. Deze schilderij is fraai van conceptie, boeiend en gedurfd van kleuren en verraadt het meesterschap van den burgervader-artist.